

AI TUKUTUKU

KEI

**Taniela kei Esiteri.**

SA VOLA NAI TUKUTUKU

OQO KO MISA FAISONI.

Nai Talatala Qase.

TABAKI TALE E NA YABAKI E 1909.

SA TABAKI E NA VALE-NI-TABAKI-VOLA,  
SUVA.

EDITION 41000

424  
1836. L. B. Chappele

AI TUKUTUKU

KEI

**Taniela kei Esiteri.**

SA VOLA NAI TUKUTUKU

OQO KO MISA FAISONI, . . .

Nai Talatala Qase. . . . .



TABAKI TALE E NA YABAKI E 1909.

SA TABAKI E NA VALE-NI-TABAI VOLA,  
SUVA.

AI TUKUTUKU .

KEI TANIELA. .



1. Ko Persia.

**R**AGONE ! Ni vakaraica mada na mape kei Vuravura, mo ni qara na kena waselevu na yacana ko Asia ka volai tu e na mape. Sa kune oti ko ya, mo ni qai vakaraica yadua na kena vanua, ena qai kune e dua ko Persia na yacana ka volai tu. Cavu vaka-Viti ko Perisia beka ga. Sa sega so ni vanua matanitu e na gauna oqo. Sa matanitu no beka ga, ia ka sa sega soti ni rogo ki na dua na vanua na nona vosa. Ia e na gauna eliu sa matanitu kaukauwa sara ko Perisia. Sa vanua turaga duadua e na gauna ko ya, na kena vanua qali sa yala mai Aferika ki na Wesite, ka yala sara yani ki Idia ki na Isite.

2. Na Veivakabobulataki.

**S**A bera ni tubu cake me kaukauwa duadua ko Perisia, sa qai matanitu levu sara e na vanua ko ya e dua na koro turaga ko Papiloni na yacana, a koro levu duadua, sa sega ni kune e vuravura nai karua ni koro ko ya. Sa lak'i kabai Juta e dua na Tui Papiloni, ko Nepukatanesari na yacana. Sa rawa na vanua, sa kama ko Jerusalemi, sa moku

na kena tamata, na kena vo era sa kau yani me ra tiko vakabobula mai Papilonia.\* Sa kabai ira vakatolu na Tui ko ya. Sa kabai ira taumada ko koya, era sa qai soro, era sa bula kina, ka me ra qali mada ga ki Papiloni. Era sa tiko ga ka yabaki tolu, era sa qai vuki tale, ka sa baci kabai ira tale ko Tui Papiloni. Sa kabai tiko ko Jerusalemi, sa qai yalolailai ga ko Tui Juta, ko Jioiakini na yacana, sa mai soli koya wale kivei Tui Papiloni. Sa sega ni vakama na koro ko Tui Papiloni, ia sa tokia kece nai yau ka tu kina. Sa sega ni vo edua na ka talei mai na Vale-ni-soro, se mai Valelevu, se mai na dua na vale vakaturaga, sa tokia kece sara ko Tui Papiloni. O ira na lewe ni vanua sa vakaoqo na nona lewa e na vukudra:—"Ko Jioiakini kei ira na gone-turaga kei ira na marama, kei ira na qaqa, kei ira na matai, me ra kau kece mada yani me ra la'ki tiko vakabobula ki Papiloni. Ko ira ga na tamata ca, kei ira na kaisi, me ra tiko mada ga ko ira." Sa kau tani ko Jioiakini, sa qai lesi e dua na tamana lailai me Tui Juta. Sa lesi koya ko Tui Papiloni. Sa vakarorogo tiko ki Papiloni ko Tui Juta ko ya ka yabaki walu, ka sa qai vuki tale ko koya. Sa qai kabai koya tale ko Tui Papiloni, sa mani rusa sara na vanua.

### 3. Na Gone Vuli.

**A**I karua ni valu ko ya sa kau kina ki Papiloni e dua na gone-turaga, ko Taniela na yacana. A

\*Ko Papiloni kei na kena lawadoko sa yacana vata ga ko Papilonia.

tamata vinaka sara ko koya ka daugumatua tiko e na lotu. Era sa tiko mai Papiloni ko ira na kai Jutia, sa qai lewa na Tui me ra sa digitaki mada eso na nodra gone-turaga era yago vinaka, ka mata vinaka, ka ra bau tamata yalomatua talega. Me ra vuli vosa mada, me ra vakavulici talega e na nodra vuku kece ko ira na kai Kalitea. (N.B.—O ira na kai Kalitea, sai ira na mataqali turaga mai Papiloni.) Sa lomana na Tui me ra vuli oti ko ira na gone ni Juta, me ra qai yaga mada vua e na ka vakamatanitu. Sa ra qai digitaki eso me ra vuli. Sa votai tiko na kedra mai Valelevu, na magiti vakaturaga sara, kei na medra waini talega e na veisiga. Me ra vuli tiko mada ka yabaki tolu, ka oti, me na qai tarogi ira ko koya na Tui e na ka era sa vakavulici kina, ia ko iratou ka vuku cake sara vei ira kece, me ratou sa qai vakaitavi mada mai Valelevu.

Eratou sa lewe va ka liu vei ira kece. Edua ko Taniela, na kena i karua ko Enanaia, ko Misaeli na kenai katolu, na kenai kava ko Asaraia. Sa qai bulia na yacadratou ko koya na turaga ni ovisa sa nona i tavi me vakaraici ira na vuli. Me yaca i Taniela ke Pelitisasari, ia ko iratou na nona i tokani me yacadratou ko Setareki, ko Mesaki, ko Apeteniko. Me da vakabauta mada na yacadratou dina ga.

O iratou na lewe va ko ya eratou sa cata na kakanaka vakaturaga sa votai tiko mai Valelevu me kedra. O ira na Jiu era sa dauvakatabui ira e na kakana eso ka ra daukania ko ira na tani, sa ra cata kina na magiti ko ya ko Taniela kei iratou na nona tokani.

Erau sa tiko vakaveilomani sara ko Taniela kei koya na turaga ni ovisa ka vakaraici ira tiko, sa mani kerekere vua ko Taniela me sa kua soti mada na kakana ko ya me kedratou mada na ka buta walega. Sa qai kaya na ovisa, "Au sa rere ga kivei koya na noda turaga. Sai koya ka lesia na kemudou. De ko dou yago ca beka mai, au na qai moku koi au." Sa kaya ko Taniela, "E segai, ka me keitou tei vakatovolea mada ka bogi tini, ka oti mo ni qai lewa mada na yago i keitou. Kevaka keitou sa qai yago ca mai, ka ra yago vinaka ko ira na tani era sa daukania tiko na magiti mai Valelevu, mo ni qai lewa mada na keitou kakana." Sa vakavinavinaka kina na turaga ni ovisa. Sa ratou qai kana ka buta walega ka bogi tini ko iratou na lewe va ko ya, eratou sa gunu waidranu tikoga, eratou sega ni bau gunu waini: ka oti sai iratou ga ka yago vinaka sara vei ira kece na gone vuli, era sa yago ca ga ko ira na tani era daukana magiti vakaturaga ka ra daugunu waini talega.

Sa ra vakavulici tiko ka yabaki tolu, ka ra qai tarogi e na ka era sa vakavulici kina. Ia ko Taniela kei Anania kei Misaele, kei Asaria, sai iratou ga ka, liu vei ira kece. Sa kaya na Tui sa qai dua na ka levu na nodra kila ka, ka lailai wale na ka era kila ko ira na Vuku era dautiko kaya. (N.B.—O ira na Vuku, Sai ira edua na mata tamata ka dautiko kaya na Tui. Era sa sega so ni bete, se matanivanua. Sa yacadra ga "Ko ira na Vuku." Kevaka sa leqa na Tui e na dua na ka, me ra qai lakovi mada ko ira me ra veivosaki kaya.

#### 4. Sa tadra ko Nepukanesa.

Edua na nona tadra ko Tui Pabiloni. Sa yadra

mai ko koya, sa mani sega ni nanuma tale na nona tadra. Sa macala ga vua ni ka tadra e dua na ka levu sara, ia sa guilecava ga se cava beka na ka e tadra. Sa siga na vanua, era sa qai lakovi kece ko ira na Vuku. Sa qai kaya ki vei ira ko koya, "E dua na noqu tadra e na bogi, sa gu sara na yaloqu me'u kila se cava beka na ka ka'u a tadra." Era sa qai kaya ko ira na Vuku, "Me sa bula mada ka tawamudu ko koya na Tui!"\* Mo ni vakatakila saka ga kivei keitou na ka ko ni a tadra, keitou na qai sereka saka na kenai balebale." Sa kaya na Tui, "Sa yali sara vei au. Au sa sega ni nanuma rawa tale. Mo dou tukuna mada kivei au na noqu tadra. Kevaka ko dou bese ni tukuna, dou na qai modomodo vakalalai sara, ena basuki talega na nomudou veivale me qai benubenu wale na nomudou yavu. Ia kevaka dou sa tukuna na noqu tadra, ena qai dua nai yau levu sara ka'u na solia me nomudou." Era sa baci vakamamasu tale vua me sa vakatakila mada ga kivei ira na ka e tadra. Sa qai cudru sara ko koya, sa mani kaya era tamata lasulasu kece ka dauveivakaisini. Era kaya ko ira, "E sega dina saka na tamata e vuravura me na rawata na ka ko ni sa qai taroga tiko. Sa sega dina saka e dua na Tui, se dua na turaga me taroga e dua na ka vakaoqo kivei ira na nona Vuku. O cei saka beka me na kila rawa na ka ko ya? O ira saka ga na kalou era rawata."

#### 5. Me ra moku mada ko ira na Vuku.

**S**A qai waqa sara na nona cudru na Tui, sa mani lewa ko koya mera moku kece sara ko ira na Vuku.

\*"Me sa bula mada ko koya na Tui!" Sa nodra vosa ni veivakakorokotaki ko ira na kai Perisia.

Sa tukuni voli na lewa ko ya, ka sa na bau moku ko Taniela kei iratou na nona i tokani. Sa qai vosa vinaka ko Taniela kivei koya na turaga ni valu vakatawa (ko Erioki na yacana), era sa dauvakatawa tiko mai Valelevu, sa nona i tavi na turaga ko ya me vakayacora na lewa ni Tui. Sa kaya vua ko Taniela, "Meicavai soti mada ka rui vakariritaki kina na nona lewa na Tui?" Sa qai tukuna vua ko Erioki na nodra veivosaki na Tui kei ira na Vuku, era sega ni vakaraitaka rawa na nona tadra. Sa qai la'ki curu sara yani vua na Tui ko Taniela, ka vakamasuti koya me tei vakamalua mada ga ko koya, me na qai tavi i Taniela na nona tadra. Sa vakavinavinaka kina ko koya na Tui.

Sa qai lako sara ki nona vale ko Taniela, sa la'ki tukutuku kivei iratou na nona i tokani, me ratou masu sara vua na Kalou; me ra sa bula mada. Era sa masu vata, ia e na bogi dina sara ko ya sa qai vakaraitaka ko Koya na Kalou kivei Taniela na tadra ko ya kei na kenai balebale talega. Sa qai vakavinavinaka Vua na Kalou ko Taniela.

## 6. Sa tukuna na tadra ko Taniela.

**S**A mataka mai sa qai kaya ko Taniela kivei Erioki, "Sa ra sega mada ni moku ko ira na Vuku. Kauti au mada vua na Tui, ka'u na qai sereka vua na nona tadra." Sa qai kauti Taniela sara yani ko Erioki vua na Tui, ka kaya, "Oi au saka, au sa kunea edua vei ira na bobula vaka-Juta, sa rawata saka na nomuni tadra ko koya." Sa qai taro ko koya na Tui 'Ko sa rawata beka na noqu tadra ne? kei na kenai balebale talega?" Sa kaya ko Taniela, "Na ka vuni saka ko ni

a taroga kivei ira na Vuku, era sa sega saka ni rawata ko ira. Ia ko Koya na Kalou ka tiko mai Lomalagi, sai Koya dina saka ka dauvakaraitaka na ka vuni, sa qai vakaraitaka ko Koya kivei kemuni na ka sa bera ni yaco mai. Oi au saka, sa sega ni'u kaya me'u vuku duadua koi au, ka ra mani tawa vuku soti ko ira na tani, me'u qai rawata kina na ka oqo. Ko Koya saka ga na Kalou, sai Koya ka vakaraitaka kivei au na nomuni tadra, me keitou bula rawa saka kina koi keitou, ia mo ni kila talega na ka sa bera ni yaco.

Na nomuni tadra saka, ko ni a kunea edua na matakau levu sara. Sa tu vakadodonu e na mata-muni, sa makamakalivata sara, sa ka rerevaki na kenai rairai. Sa ulu koula tu; sa siliva na serena kei na ligana; sa parasa na ketena kei na dibina; sa kaukamea na sagana kei na nona temo ka yaco sara ki na bukubuku ni yavana; ia na sovu ni yavana sa veicurumaki kina na kaukamea kei na tete sa dada tu.

Ko ni a vakaraica saka tiko, ka sa qai dakili sara mai na ulunivanua edua na vatu. Sa sega e taya, sa yavala vakai koya ga. Sa lade sara mai na vatu ko ya, ka lauta sara na yavana na matakau ka veicurumaki kina na kaukamea kei na tete. Sa mani kakavorovoro sara kina na yavana, sa qai bale yani namatakau ka mani rusa kece sara. A kena koula, kei na kena siliva, kei na kena parasa, kei na kena kaukamea, sa vurumemea kece sara, ka mani cagina wale yani me yali sara, me vaka na qa ni sila ka dau cagina yani mai na rara ni samu sila. Ka oti sa qai toka na vatu, ka tubu cake, ka tubu cake, ka tubu cake sara yani me ulunivanua levu vakaidina sara, sa mani osota kece na vuravura."

Sai koya dina sara na ka e tadra ko koya na Tui,

ia na kena i balebale talega sa sereka ko Taniela. Ko koya na Tui, na ulu koula. Oti mada na nona gauna sa na qai taravi koya emuri e dua na mata turaga era na sega soti ni tautauvata kaya. A nodra matanitu na serena kei na ligana na matakau ka siliva tu. (O ira ko ya na Tui Perisia era rawai Papiloni). A kenai katolu, na ketena kei na dibina ka parasa tu, sa kenai balebale e dua tale na matanitu kaukauwa ka na tubu emuri. (Sai Kirisi ga na matanitu ko ya. Sa rawai Perisia na nodra turaga lagilagi ko Alekisadro na yacana). A kenai ka va, na sagana kei na temo kaukamea, kei na yavana ka veicurumaki kina na kaukamea kei na tete, sa kena i balebale e dua na matanitu levu sara ka kaukauwa vakaukamea. Ena sa kaukauwa sara na matanitu ko ya, ia ena kaukauwa vakatikina koto ga. A kena malumalumu ena kune e na yavana, sai ira ga na duikaikai era na veicurumaki e na matanitu ko ya, era na sega soti ni lomavata me ra cokovata sara. Era na tautauvata ga kei na kaukamea sa tu vata ga kei na tete, ka sega mada ni dua vata kaya me rau dua vata sara, sa mani kavoro rawarawa kina na yavana. (Ko Roma ga na matanitu ko ya).

Ia na vatu ka vakatatoqitoqi mai na Uluvatu levu, sai koya dina sara na matanitu i Karisito. Sa sega ni vakavuna e dua na tamata, na Kalou ga ka vuna. Sa na vakarusa kece na kaukauwa vakavuravura, ka tubu cake me ulunivanua levu sara, ka mani osota kece na vuravura. Sa tu dei na matanitu ko ya, sa sega ni vakayavalati rawa.

### 7. Sa vakalevulevui ko Taniela.

**S**A sereka oti ko Taniela na kena i balebale ni tadra, sa qai cuva sara na Tui, ka tama vua ka mani

vakama vua na ka boi vinaka me vaka ki na dua na kalou. Sa mani kaya na Tui, "A Kalou dina sara Ko Koya na nomu Kalou, era sa ka wale kece ko ira na kalou tani, sa yaga me keimami vakarokoroko mada kivei Koya koi keimami na Tui." Sa qai solia na Tui edua na kamunaga levu sara me nei Taniela, ka sa mani lesi koya me liutaka kece na yasana vaka-Papiloni, ka me liu mada ko koya vei ira kece na Vuku. Sa qai kerekere vua na Tui ko Taniela me ratou lesi vata kaya ko iratou na nona i tokani, ko Anania kei Misaele, kei Asaria. Eratou sa qai lesi me ratou veivuke kaya. Ia sa liu sara ko Taniela, sai karua ni Tui ko koya.

### 8. Nai karua ni tadra.

**S**A tadra tale ko Tui Papiloni. Sa vakaoqo na nona tadra. Edua na kau levu sara ka tubu cake, ka tubu cake, ka yaco sara ki lagi, sa tete vakayawa na tabana ka mani vakarurugi vuravura kece. A drauna na ka vinaka sara, na vuana sa ka levu vakaidina sara, era sa kana kece kina na manumanu e vuravura, sa rauti ira kece na vuana, era kana ka mamau ka mani vo tu yani. Era sa moce kece e rukuna ko ira na manumanu ni veikau, sa sega ni oso rawa na rukuna. Era sa ro kece e na tabana na manumanu vuka, sa mani vo tu na tabana, sa sega ni oso rawa.

Sa qai vuka sobu mai Lomalagi edua na agilose, sa mani kaci vakadomoilevu ko koya, "Taya sobu mada na kau ka tu, me tamusu mada na tabana, me kuretaki mada na drauna me qeqera yani, me duibiubiu

talega na vuana. Na manumanu ni veikau me ra tiko tani mada mai na rukuna, me ra vakaroi tani mada mai na tabana na manumanu vuka. Ia me tu mada ga na vuna kei na wakana, me kakua ni tacavu. Me kau tani vua na yalo ni tamata, me qai curumi koya na yalo ni manumanu walega, ka me oti mada vua e vitu na gauna, me ra qai kila kina ko ira na bula tiko ni sa lewa tiko e vuravura ko Koya na Cecere sara."

### 9. Sa sereka na kenai balebale ni tadra ko Taniela.

**S**A yadra tale mai na Tui, sa qai kaya me ra lako kece sara mai ko ira na Vuku, me ra sereka mada na kenai balebale na nona tadra. Ia era sa leqa ga, sa sega sara e dua vei ira me bau rawata. Sa qai curu mai emuri ko Taniela, sa mani taroga vua ko koya na Tui se cava beka na kenai balebale na nona tadra. Sa rogoca oti ko Taniela, sa qai taqaya ko koya, sa dua-tani sara mai na matana. Sa kaya na Tui me sa kua soti ni rere ko koya, ka me tukuna vakadodonu sara na kenai balebale na tadra, se vinaka se ca. Sa qai sereka na kenai balebale ko Taniela.

Na kau levu ko ya sa bale ga vei Nepukanesa. Ia ni sa ta sobu na kau, sa kenai balebale sa na sivo ko koya, ena sese talega na yalona ka yabaki vitu. Ia na vuna kei na wakana sa sega mada ni tacavu, sa kenai balebale ena sega ni biu sara ko koya. Me oti mada na gauna ka loku, ena qai nona tale na masi. Sa sereka oti ko Taniela na kenai balebale ni tadra, sa qai vakasala vua na Tui me sa veivutuni mada ko koya, ka bau yalovinaka kivei ira na tamata lalai, de

sa na qai lomani koya beka kina ko Koya na Kalou, ka mani daro kina na kena kuita.

### 10. Sa tau kivei Nepukanesa na kena kuita.

**T**A sa yalolevu tu ga na Tui. Sa dede ka sega mada ni yaco mai kivei koya na ka ka tukuna ko Taniela, sa mani tubu cake tiko na nona yalolevu kei na nona dokai koya vakai koya ga. Sa oti tale na vula e tinikarua, sa gade voli ko koya mai Valelevu e na dua na siga, sa qai kaya ko koya, "Na koro vakaturaga oqo ka'u a tara koi au me noqu vale vakamatanitu. A noqu kaukauwa vakai au ga ka rawa kina na koro levu oqo." Sa bera ni cavu oti na nona vosa, sa qai tau mai Lomalagi e dua na vosa, ka kaya, "O iko Nepukanesa na Tui, sa tauci iko mada na vosa oqo. Sa kau tani vei iko edaidai na nomu matanitu, ko na vakasevi sara yani mo tiko tani yani vei ira na tamata. Ko na tiko vata ga kei na manumanu ni veikau, ko na kana vata ga kei ira; ka me oti mada e vitu na gauna, ko na qai kila ni sai koya na Cecere sara ka lewa tiko e vuravura." Sa qai vuka sara na yalona na Tui, sa sese sara ko koya. Sa la'ki dro yani ki veikau, ka mani kania tiko na ka e dau kune maikina. Sa sega ni tasi na uluna, ia nai taukuku ni ligana sa tubu me balavu sara me vaka na nonai taukuku na tuivucilevu. Sa tiko vakamanumanu sara ka yabaki vitu, ka oti sa qai lesu tale mai na yalona. Sa qai tiko vaka-tui tale ko Nepukanesa.



### 11. Na matakau koula.

**E**DUa na ka levu ka cakava ko Nepukatanesari. Edua na cecelevu sa vakaduria kina ko koya edua na ka balavu sara, sa katu tini ka lima na kena balavu, ka katu dua ka vakaikarua na kena vavaku. Sa kainaki sa matakau koula, ia sa drega ga ko ya. De sa duru balavu sara beka ga, ka mani toka beka e muana ecake edua na matakau koula. Sa kainaki talega sai vakatakarakara kei Nepukatanesari na matakau ka tu kina, ia ka sa sega so ni macala.

Sa vakarautaki oti na ka ko ya, sa qai lewa ko koya na Tui me sa qiri vata mada na ka dauqiri, na davui duimataqali talega me ra uvuca vata. Ia ni rogo voli na domo ni davui kei na ka e dauqiri, me ra qai cuva kece sara ko ira na lewe ni vanua, me ra tamaka mada. A kena i balebale me ra vakalou ki na ka balavu ka vakaduri tiko. Kevaka sa bese edua, me la'ki kama bula sara ko koya. Sa waqa tu na kena bukame ra la'ki vakamai bulabula kina ko ira na bese. Era sa kacivaka voli na lewa ko ya ko ira na mata. Sa ra qai oti kece mai ko ira na lewe ni vanua, me ra cuva, de ra cudruvi. Ia ko iratou ko Anania, kei Misaeli kei Asaria, eratou sa bese ga. Sa sega ni tukuni ko Taniela e na ka ko ya. De sa tiko tani beka ko koya e na gauna ko ya. Sa talai koya beka ko koya na Tui ki na dua na vanua, se cava tale beka na ka e yali kina ko koya.

### 12. Me ratou kama bula mada na lewe tolu.

**E**RATOU sa bese tolu tolu ko iratou na lewe tolu ko ya. Sa qai la'ki beitaki iratou vua na Tui ko ira na

kai Kalitea, sa ka levu na nodra vuvutaki iratou, ka ni ratou sa liu vei ira e na cakacaka vakamatanitu. Sa qai cudru ko koya na Tui, sa mani kaya me ratou kau sara mai kivei koya. Eratou sa kau mai, sa qai tarogi iratou ko ko ya, "A cava oqo, kemudou? Ko dou sa bese li ni cuva kivei ira na noqu kalou? Dou la'ki cuva sara mada, ko dou na qai bula. Ia kevaka dou bese tiko, dou na qai viritaki sara ki na loma ni bukawaqa, ia na Kalou maivei beka me na qai vakabulai kemudou mai na ligaqu?"

Eratou sa qai kaya ko iratou, "Oi keitou saka, sa sega sara ni dredre me keitou sauma na nomuni taro. O Koya na neitou Kalou sarawarawa sara Vua me vakabulai keitou mai na buka waqa ko ya. Ia ena vakabulai keitou sara mai na ligamuni, na Tui. Ia se keitou bula, se keitou mate, mo ni kila mada na Tui, keitou na sega sara ni cuva kivei ira na nomuni kalou, se ki na matakau ko ya ko ni a vakaduria."

### 13. Sa vakabulai iratou Ko Koya na Kalou.

**S**A qai ka tani sara na nona cudru na Tui, sa mani waqa sara mai na matana. Sa kaya kivei ira na nona tamata me ra la'ki vakaikuritaka sara na buka sa waqa tu, me ka levu tale mada na kena buka me katakata sara, ka oti me ratou sa qai viritaki sara ki loma ko iratou na lewe tolu ko ya. Sa qai ka rerevaki sara na kena kumakumala, eratou sa qai vesu, na ligadratou kei na yavadratou, me ratou yarataki. Ko ira eso na tamata qaqa me nodra i tavi me ra biuti iratou ki na loma ni buka. Sa rui ka levu na kena katakata, sa yameti ira sara na qaqa ko ya. Era sa

bera ni vuki me ra dro tale mai, era sa mate kece kina. Ia ko iratou na lewe tolu eratou sa viritaki sara ki loma ni buka waqa sa sega edua na tikidratou me kama, se na nodratoui sulu, se na dua na ka ka tu vei iratou. A kedratoui vesu duadua ka kama yavu.

Sa qai rairai mai edua na ka levu vakaidina sara. O iratou na lewe tolu eratou sa lako voli tiko e na loma ni buka waqa, ia sa dua tale sai kava vei iratou, sai koya edua na agilose ka talai mai me vakabulai iratou. Sa qai taqaya vakalevu sara ko koya na Tui. Sa rika cake ko koya, ka kaya, "Sa ratou lewe tolu ga ka biu vesu tu ki na loma ni buka, ne?" Era kaya, "Sa dina saka." Sa qai kaya ko koya, "Sobo! Eratou sa qai lewe va ka lako voli tu, ka ratou sega ni vesu. Sa rairai vaka na kalou na kenai kava." Sa qai toro yani ki na buka waqa ko koya, ka mani kacivi iratou me ratou lako mada mai kivei koya. Eratou sa qai lako mai ko iratou, sa sega sara edua na tikidratou me kama, ka sa sega dina sara ni boi bukabua na nodratoui sulu, se boi corocoro na yagodratou.

Sa qai kaya na Tui, "Au sa qai vakavinavinaka sara edaidai kivei Koya na Kalou i Setareki kei Mesaki, kei Apeteniko, O Koya ka tala mai na nona agilose me vakabulai iratou na nona tamata eratou a vakararavi Vua, eratou a solia na yagodratou me vakamai me ratou kakua kina ni cuva vua edua na kalou tani. Ia mo ni kila kece mada na noqu lewa oqo—ko koya ka vosacataka na nodratou Kalou, ena sa modomodo vakalalai sara, ena sa basuki sara na nona vale, me na qai i benubenu walega na nona yavu. Sa sega sara tale edua na Kalou me na rawata na veivakabulai vakaoqo."

#### 14. Ko Pelisasari.

**S**A mate ko Nepukanesa, sa qai buli na luvena. Sa sega so ni tiko dei ko koya, sa labati koya edua na tavalena, ka mani suguta na masi. Sa mate ko koya ka laba, sa qai taravi koya edua na luvena. Sa ka lekaleka wale na nona gauna, sa qai mate talega ko koya. Mate na turaga ko ya, sa qai suka tale mai na matanitu me nodra ko ira na kawa i Nepukanesa. Sa qai buli edua na makubuna. Sa buli ga ko koya, ia ka sa dautaura tiko na lewa ko koya na luvena, ko Pelisasari na yacana. Sa Tui Papiloni ga ko tama i Pelisasari, ia de sa rui qase malumalumu ko koya, se dautauvi mate beka, se sese beka na yalona, se cava tale beka na vuna, sa mani taura ga na lewa ko koya na luvena.

Edua na turaga ka kabai koya tiko, ko Koresi na yacana. Sa parofisaitaki koya eliu ko Isaia. (Raici Isaia 40—1). Sa vasu levu ki Metia ko Koresi, ko tinana na luye i Tui Metia, ko tamana e dua na turaga ni Perisia. Sai Koresi ka vakacokovatataka ruarua na matanitu ko ya, sa mani lewai rau ruarua ko koya. Sa qai kaukauwa sara ko koya, sa kaba oti na matanitu e vuqa, ka oti, sa qai la'ki kabai Papiloni.

#### 15. Ko Papiloni. Na kena Bai.

**K**O Papiloni na koro kabakabai dredre duadua e vuravura. Sa koro levu, ka vakaturaga, ka kaukauwa sara. Sa rivirivi na koro, sa tinikarua na maile na kena balavu, sa tinikarua talega na maile na rabana

Na kedrau balavu na yasa ni koro ruarua sa tautauvata kei na kedrau veiyawaki ko Moturiki kei Viwa. Sa vakatalega kina na muana ruarua.

Sa viribai vatu na koro. Na kena vatu na vatu buli, na kedrai vakabi na qele dregadregata loaloa ka dau kune e na vanua ko ya, na yacana na asavalata. Na kena vavaku na bai sa katu tinikarua ka vakai ka tinikatolu. Na kena cecere sa katu limasagavulu vinaka.\* Sa tara toka e na dela ni bai e rua nai yatu valevatu erau veidonui. A kedrau maliwa sa salatu rabailevu, sa rauta e rua na tolili me rau veisivi kina, ka mani vo levu tu na gaumisala. E dua tale, sa tara toka e na dela ni bai e rua na drau ka limasagavulu na vora, se qatava vatu cecere sara, me ra vakatawa tiko kina ko ira na tamata i valu. Sa valevatu kece na vora ko ya.

## 16. Nai Sogo parasa.

**S**A waseruataka sara na koro e dua na uciwai levu na Uferetisi na yacana. Sa drodro curu mai ki na yasa ni koro kadua ka mani la'ki basika sara yani ki na yasa ni koro kadua, sa kolaruataki kina na koro. A bai ni koro sa basika mai na muana ki na bati ni uciwai mai tai kadua, sa vaka talega kina na mua ni bai mai tai kadua. A kedrau maliwa na mua ni bai ruarua sa drodro kina na uciwai. Sa vakaisogo parasa na kedrau maliwa. Ai sogo kaukauwa sara nai sogo ko ya. Sai sogo drua ga. E dua ka rube tu e

\*Sa tukuni ruarua na bai. Era kaya na so sa sega soti ni cecere sara me katu limasagavulu.

na mua ni bai mai tai kadua, sa mani rube toka na kenai sa e na mua ui bai mai tai kadua. Ia ni rau sa sogo tu erau sa utu vata sara e loma, sa qai lati sara na wai me vaka nai nana. Sa vaka ko ya nai sogo e na yasa ni koro ka curu kina na uciwai, sa vaka talega kina na kenai sogo mai na yasa ni koro kadua sa basika yani kina na uciwai. Sa daucuru sara ki loma ni koro na waqa lelevu, ka la'ki soko basika tale yani ki na yasa ni koro kadua. Ia kevaka sa ca na vanua, sa qai sogo vakadua na uciwai, me ra qai veitalia ga ko ira na meca, se cava mada era na rawata.

Ia na bati ni uciwai e na loma ni koro, sa viribai vatu na batina ruarua. Sa sega so ni yaco sara mai ki wai na bai ko ya. Sa toka toro vakalailai yani ki vanua, me vo tu na bati ni wai, me qai caka kina na wavu vatu e na batina ruarua. Sa vakaiteteki ruarua na bati ni wai, sa mani tuvai e delana ki vanua na vatu lelevu sa veiganiti sara ka yagoyago vinaka. Sai koya na nodra wavu na kai Pabiloni. Sa wavu kece na bati ni uciwai ruarua, sa yala mai na mua ni koro kadua, ka yala sara yani ki na mua ni koro kadua.

E vuqa na salatu lelevu sa basika mai ki wai e na loma ni koro, sa mani cavuka na bai vatu e na mua ni salatu yadua. Ia na vanua kece ka cavuka tu kina na bai sa vakaisogo parasa, me vaka na kenai sogo na uciwai ka tukuni oti. Wilivata kece na matamata-ni koro sa dui vakaisogo parasa yadua, sa onosagavulu vinaka. Sa qai macala na kena kaukauwa na koro. Oceili me na kabata rawa na bai, sa katu limasagavulu na kena cecere? O cei me basuka rawa? Sa bai vatu, ka vo e lailai me katu tinikatolu na kena vavaku ni

bai. Ia kevaka ko sa basuka rawa e dua nai sogo ni uciwai, ko sa oca wale ga, ko sa sega ni rawa yani kina ki na loma ni koro sara. Sa viribai ruarua na bati ni uciwai, ko sa qai toka vakaca sara e na kedrau veimama na bai kaukauwa erua mo lauvana mate. E dua tale, sa wavolita na koro ki sau edua nai keli levu sara, sa rabailevu, ka titobu na kena wai. Na kena wai na wai mai na Uferetisi, sa dausinai tiko kina nai keli, sa mani sega ni maca rawa na kena wai.

### 17 Nai Kawakawa watu.

**S**A tukuni oti na uciwai ka kolaruataki kina na koro, ia sa no e loma ni koro edua nai kawakawa watu levu ka rewa e cake sara. Sa muana ka dua ki tai ogo, ka muana kadua ki tai ko ya, sa mani veilakovi rawarawa kina na wase ni koro ruarua. Sa duatani sara nai kawakawa ko ya. Sa cecere sara ka yawa sobu ki ra na wai. Sa soko rawa e rukuna na waqa levu, ka sega mada ni tala na kena i vana. Kevaka ko sa via lako ki tai kadua, sa rawarawa mo kawa e nai kawakawa; ia kevaka ko sa tiko tani ka mani rui yawa nai kawakawa, mo qai muria mada edua na gaunisala ka basika ki na uciwai. Sa siga na vanua sa qai dola tu na matamata e na mua ni salatu, mo curu mada yani ka la'ki kevu sobu ki wai e nai kabakaba watu ka tu kina, mo qai vodo e nai lelele, ko na qai lele yani ki tai kadua. Ia kevaka sa yakavi bogi mai, mo tei kusa mada de ko bera. Sa bogi na vanua, sa qai sogo kece na gaunisala. Era na sega sara ni dolavi iko ko ira nai Vakatawa ni Matamata. Ko na

moce koso ga, ka me siga mada, ena qai dola tale na gaunisala.

### 18. Ko Valelevu.

**S**A rua toka na nona Valelevu ko Tui Papiloni, sa veidonui ruarua kei nai kawakawa. Sa toka e dua mai tai kadua, sa toka na kena i karua mai tai kadua. Sa vale vakaturaga ruarua, ka kaukauwa sara. Sa sega so ni vale walega ko Valelevu e na veikoro turaga e na vanua ko ya. Sa koro dina sara ko Valelevu, sa vuqa na kena veivale, sa viribai watu, ka vakaisogo parasa talega. (N.B.—Sa cavu ga na parasa, ia ka sa sega so ni parasa dina nai sogo ka tukuni tiko. Sa caka nai sogo ko ya e na rua na metale\* erau sa riri me rau waicala mada. Erau waicala ka mani sova vata, erau sa qai cokovata sara, sa rawa kina e dua na metale yaga sara, na yacana na "bronise." Ia na metale e rua ka rawa kina, e dua na kopa, na tine na kenai karua).

### 19. Na Burekalou.

**N**A loma ni koro ko Papiloni sa sega ni tukuni rawa na kena rairai vinaka. Sa lako vakadodonu kece na kena salatu, sa sega sara e dua me takelo. Sa yatuni ruarua na veivale e na bati ni salatu, ka

\*METALE—Edua na vosa vou ogo, sa yaga me taurivaki. Sa bale ki na koula, kei na siliva, kei na kopa, kei na uma, kei na parasa, kei na kaukamea, kei na ka kece ko ya. Sa mataqali vata na ka ko ya, sa qai yacadra vakamataqali "Na Metale."

tara veidonui tu, me dua nai yatu vale mai batina kadua, ka dua nai yatu vale mai batina kadua. Sa vale vatu na kena veivale, ka vale lelevu sara, ka dautaba rua, se taba tolu, se taba vuqa.

Sa vuqa talega na kena Bure kalou. Ia na nodra Sava levu na kai Papiloni sa qai dua na ka rerevaki vakaidina sara. Sa vakayavuroro vakavuqa na kena yavu, ka kauta vakayawa sara ki cake. Sa tara toka mai delana na Bure-kalou, me nona Bure na nodra kalou levu ko Peli na yacana. Sa rabailevu na saukana na yavu yadua, me nodrai tikotiko na so kalou kivei Peli. Ia nai teteki ni yavu kece sa tuvai vei sivilivi na kenai yatu vatu yadua mai na dua na tutuna me kenai kabakaba yani ki cake. Sa qai dua na Bure-kalou lagilagi duadua e vuravura na Bure-kalou ko ya. Sa kainaki sa tu e loma ni Bure e dua na matakau koula, sa lekaleka wale na tamata, sa balavu cake sara na matakau ko ya. Ia sa tukuni vakarua na matakau koula ko ya. Era kaya eso sa lala tu ga na Bure, sa sega e dua na matakau me kune kina. De sa dina beka nai tukutuku ruarua ko ya. Sa vakamatatau koula beka na Bure-kalou ni ra bera ni rawai Papiloni koi ira na kai Perisia. Sa rawa na koro, era sa qai yarataka tani beka ga. Koi ira na kai Perisia era sa cata sara na matakau, se nai vakatakarakara ni kalou, sa ka vakasisila wale kivei ira. Sa nodra kalou ga na mata-ni-siga kei na yameyame ni buka.

## 20. Na Werelili

**E** DUA tale na ka levu sara ka tu mai Papiloni, na yacana "Na nona Werelili ko Nepukanesa." Sa

sega so ni lili, na yacana walega ko ya, sa were taqataqa ga. Sa cakava ko Nepukanesa me kenai ukuuku ni koro. Sa caka ena qele ka vakaiteteki de sisi. Sa sega ni qeti na kena qele e na loma ni koro, sa usa tani mai. Sa kauta beka na waqa ki loma ni koro sara, ka mani sova ki na vanua sa vakarautaki me were. Sa qai buli me vakana vuci taqataqa ka kauta vakayawa ki cake sara yani, ka mani tuvai tiko na kenai teteki. Sa tea kina ko Nepukanesa na kau levu, kei na kau se, kei na kau satusalu, kei na kau boivinaka, kei na kau rairai vinaka kece. A kedrau duidui kei na vuci taqataqa, sa sega ni bau vure mai cake na kena wai. Sa dautaki eliu mai na uciwai e ra, ka mani sova yani ki nai matai ni were taqataqa. Sa ra qai takiva tale na wai ko ya, ka sova yani ki na kenai ka rua; sa baci taki tale ka sova yani ki na kenai katolu: era sa baci takiva tale yani ki na kenai ka va, ka kauta sara yani ki cake, ka oti me qai drodro vakamalua tale mai ki ra, me suasua vakavinaka kece kina na were taqataqa. Sa qai dua na ka rairai vinaka vakaidina sara na were ko ya.

## 21. Na nonai lawaki ko Koresi.

**S**A la'ki kabai Papiloni ko Koresi era sa qai butu-latia na nonai valu ki taudaku ni koro ko ira nai taukei, ka ra vala. Era mani gucega, era dro tale ki loma ni koro. Sa qai sogo sara na uciwai e na kenai sogo parasa ka tukuni oti, sa ra mani wele yani ko ira na kai Papiloni. Era sa tiko vinaka e loma ni koro, sa ka levu sara na kedra sila, kei na kakana tani kece sa bini vata oti eliu me waraka nai valu ko ya. Sa qai

sega e dua na ka me ra nuiqawaqawa kina. Sa kaukauwa na bai ni koro, sa dredre sara me basu: sa bai vatu, ka mani dredre kina ni kama; me qai cava beka na ka e cakava rawa ko Koresi mai taudaku ni koro, era sa tiko vinaka e loma ko ira? Sa buku na druadrua ni koro, ka mani tawa yaga tu ga, sa dredre ni rawa na koro.

Sa qai cakava e dua na ka levu ko Koresi. Sa waseruataka na nonai valu. E dua na kena wase me ra vakatawa mada na bai vulavula, na kenai karua ni wase me ra muri koya mada ga. Sa kauti ira lo ga ko koya, me ra muria cake yani na uciwai ki na dua na vanua sa dredre ni ra laurai kina mai na koro. Sa qai kelimusuka na bati ni uciwai, ka mani vakadavea yani na kena wai me drodro yani ki na dua na drano levu ka tu e na vanua ko ya, me kua ni drodro tiko ki loma ni koro. Sa keli rawa na kena i keli, ka mani vono oti na wai, sa qai lesu sara mai ko Koresi ki na bai vulavula. Ia e na bogi dina ko ya, sa qai cila e ra e na ruku ni sogo parasa ko koya kei ira vata kaya na nona i valu. Sa qai maca sobu na uciwai, sa lakovi rawarawa na drekena, na kena wai ka vo tu sa yala walega e na bati ni seredra. Era sa qai rawa yani ki na loma ni koro ko ira na meca. Sa dola wale tu nai sogo ni salatu ka basika ki na uciwai, sa mani samu kina na koro. A cava so na ka ka dola tu kina na salatu? Me da qai tukuna mada na vuna.

## 22. Na Liga ni Kalou.

**S**A caka magiti levu sara ko Tui Papiloni e na siga ko ya. Era sa kana vata kaya ko ira na turaga

era lewe vuqa sara, sa ka levu na waini era gunuva tiko, sa ka levu sara kina na mateni. Sa ia tiko ka bogi, sa lialia e na waini ko Tui Papiloni, sa qai kaya ko koya me kau kece mada mai na bilo koula kei na bilo siliva ka tokia ko Nepukanesa mai na Valeni-soro mai Jerusalemi. A bilo kece ko ya sa tabu me Nona duadua na Kalou Dina. Sa kau kece mai na bilo tabu ko ya, sa mani vota ko Pelisasari me medra bilo ni waini ko ira na turaga kei ira na marama era sa gunu kaya tiko. Era sa qai gunu waini e na bilo tabu ko ya, era cavuta tiko na yacadra na nodra kalou, ka ra mani vakaisevutaka na waini me medra.

Sa ia tiko na ka vakasisila ko ya, sa qai rairai mai edua na ka rerevaki vakaidina sara. Sa rairai mai e na lalaga vatu edua na liga ka vola tiko na lalaga e na vanua ka cilava na cina levu. Ka oti, sa yali tale na liga, ia sa rairai tu ga e na lalaga na vosa ka vola. Sa qai taqaya vakalevu sara ko Pelisasari, sa mani kaci vakadomoilevu me ra lako kece sara mai ko ira na Vuku, me ra vakamacalataka vua na vosa ka volai tu. Era sa oti mai ko ira na Vuku, ia era sega ni rawata. Sa qai kidroa sara na Tui kei ira na turaga, era sa rere vakalevu sara.

## 23. Sa wilika ko Taniela na vosa ka volai e na lalaga.

**S**A qai curu mai na Ranadi, na tina i Pelisasari ko koya, se buna beka. Sa mani kaya ko koya, "Ni kua mada ni taqaya. Edua na tamata ko Taniela

na yacana sa daudokai koya vakalevu ko koya na nomui tubutubu, ko Nepukanesa. Me lakovi mada ko koya, ena rawata ga na ka oqo." Sa qai lakovi sara ko Taniela. Sa lako mai, sa qai kaya vua ko koya na Tui me sa wilika mada na vosa ka volai tu e na lalaga, ka sereka na kenai balebale, ena qai buli me turaga levu sara ko koya. Ena soli vua nai sulu damudamu, kei na dua na sinucodo koula me nonai taube (na ka ruarua ko ya sa dau kedrai vakataki-lakila na turaga bale) ena sa qai tarava na Tui ko koya.

Sa qai kaya ko Taniela, "Me tu saka mada ga kivei kemuni na nomuni ka, se mo ni solia mada vua na tani, me'u kua saka mada kina koi au. Ia na vosa ka volai tu au na wilika ga, na kenai balebale talega au na sereka sara. Sa solia na Kalou kivei koya na nomuni tubutubu na matanitu levu sara oqo. Sa qai rui dokai koya vakai koya ga na turaga ko ya sa qai vakasevi koya ko koya na Kalou me la'ki tiko sara vakamanumanu ni veikau, me kila mada ko koya ni sa taka mai vua na Kalou na kaukauwa. Ia koi kemuni talega na nona kawa, ko ni a bolebole ki vei Koya na Kalouni Lomalagi. Na bilo sa tabu me Nona ko ni a solia me medra bilo walega koi ira na turaga kei ira na marama, kei ira na vada. Ko ni a gunu tiko e na bilo ko ya ko ni a cavuta na yacadra na nomuni kalou, oqori na ka wale; ko ni sa beca kina na Kalou dina, Ko Koya ka tu e na ligana na nomu bula. O koya gona sa qai tala kina Ko Koya na liga ko ya, ka mani vola na vosa ka volai tu e na lalaga.

Oqo na vosa ka volai—MENE (wiliwili) TEKEL (Vakarautaki enai vakarau lili) PERES (tawase). Ia na kenai balebale me'u qai sereka mada.

MENE—Sa wilika oti na nomuni matanitu ko koya na Kalou, ka sa mani vakaotia sara.

TEKEL—Ko sa vakarautaki oti, ko sa rui mamada ga.

PERES—Sa kau tani maivei kemuni na nomuni matanitu, ka sa soli kivei ira na kai Metia kei ira na kai Perisia."

Sa vosa oti ko Taniela, sa qai kaya na Tui me ra vakasulumu koya mada e nai sulu vakaturaga levu, me ra la'ki kacivaki koya voli ko ira na mata, sa kenai katolu e na matanitu ko ya. A kenai balebale me sa tarava na Tui ko koya. Ai matai ka liu sara ko tama i Pelisasari — (sa bula tiko ko koya, ia ka sa sega soti ni dau vakaogai koya tiko e na lewa)—na kenai karua ko Pelisasari, na kenai katolu ko Taniela.

## 24. Sa samu ko Papiloni.

**E**NA bogi dina sara ko ya sa rui ka levu na mateni e na koro. Sa mani guileca wale kina nai sogo ni salatu ka basika ki na uciwai, me ra sogota mada ni sa bogi na vanua. Sa ra qai curu mai ko ira na meca e na ruku ni sogo ni uciwai. Sa dola wale tu nai sogo ni salatu eso, era sa qai rawa sara yani ki na loma ni koro. Sa qai ia sara na raravui, sa mani rogo sara yani ki loma ni bai mai Valelevu. Sa kaya na Tui, "Dou laki taroga mada se cava ka uetaki e na loma ni koro." Sa dolavi ira na talai me ra lako, sa qai cici sara mai ki loma ni bai ko ira na meca, sa mani moku mate sara ko Pelisasari. Erau sa mokuti koya na lewe rua na turaga ni Papiloni, erau a vuki

me meca mei sau ni nona liga ca kivei rau, ka rau sa qai laga i wau vei koya.

Sa qai oti nai tukutuku kei Papiloni sa samu e na bogi ko ya. Nanuma mada, koi kemuni na turaga ni Viti! Sa sega ni rawa na koro e na nodra kaukauwa na meca, se veisei ni koro, se na kama, se na vere, se na mate, se na viakana, se dua na ka tani. A daumateni ga ka samu lala kina na koro vakaturaga ko ya. O ira na kena turaga, a nodra daumateni ga ka soli wale kina ko Papiloni, na koro lagilagi duadua ko ya. Ia ena sa vakabekaevei ko Viti?

## 25. Na Qara ni Laioni.

**S**A rawa ko Papiloni, sa sega so ni tiko dede kina ko Koresi, sa la'ki kabai ira na matanitu tani eso. Sa lesia edua na vugona me Tui, na gadinana, ko Taraiase na yacana, a turaga ni Metia ko koya.

Sa dokai Taniela vakalevu sara ko Taraiase. Sa wasea kece na vanua, me dua na drau ka ruasagavulu na yasana, ka sa qai lesia ko koya e lewe dua na drau ka ruasagavulu na turaga me tauyadua mada na nodra yasana, me ra dui lewa yadua na nona. Sa bale vata kei na Roko e Viti e na gauna oqo ko ira na turaga ko ya. Me qai liu mada vei ira e lewe tolu na turaga lelevu sara, ka me liu mada vei iratou na lewe tolu ko ya ko Taniela duadua.

Sa qai dua na ka levu na nodra vuvutaki koya ko ira na turaga, era sa sagai koya tiko me ra kunea mada edua na ka me ra beitaki koya kina vua na Tui. Era sa vakaraici koya tiko e na veisiga, sa mani sega sara

edua na ka me kune rawa vua. Sa tamata dina ka yaga sara ko Taniela, sa sega sara edua na nona i valavala me kune rawa kina edua na ca, se dua na nona i tavi vakamatanitu me cakava vakaca.

Era sa qai bose vata ko ira, era kaya, "O koya na kai tani ko ya, sa sega sara e dua na ka me da coriti koya kina, na nona lotu duadua ga ena rawai kina ko koya." Era veivosaki, veivosaki tiko, ka oti sa buku rawa na nodra vere. Sa qai dua nai lawaki vereverea sara era sa bukuya. Era sa lako vua na Tui, era kaya vua, "Ni bula saka mada na Tui ka tawa mudu! Oi keimami saka na Roko, kei ira na Buli, kei ira na turaga ni valu, kei ira na Vuku, keimami sa lomavata kece saka e na ka oqo. A neitou kerekere saka kivei kemuni na Tui, me sa dua saka mada na nomuni lewa me tabu sara ka bogi tolusagavulu mada na masu ki na dua na kalou tani, se vua edua na tamata, kivei kemuni duadua saka ga. Sa lomai keitou me keitou sa masu duadua kivei kemuni. Ia ko koya ka masu vua edua na kalou tani, me sa viritaki sara yani ko koya ki na loma ni qara ni laioni me kedra."

Sa qai vakavinavinaka kina ko Taraiase, sa volai na lewa ko ya, sa mani tabaka ko koya. Sa qai dei sara na lewa ko ya, sa dredre ni vuki me dua tani. Sai tovo ni lawa vaka-Perisia ko ya, sa sega edua me vukica rawa, ko koya na Tui dina sara sa tabu vua me vukica. Me oti mada na kena gauna, sa qai rawarawa me vuki tale na lewa.

Edua tale. Na Qara ni Laioni. Sa sega soti beka ni qara vatu dina. De vale vatu beka ga, me ra tiko kina na laioni ka tobo rawa mai veikau. Sa keli vakadavuke beka na lomana, ka vakaidola ga e cake, de rika mai na laioni ka dro wale yani. Ia kevaka sa



cala vua na Tui e dua na tamata, me qai kedra na laioni ko koya.

Sa kacivaki voli na lewa ko ya, sa qai lako sara ki nona vale ko Taniela, ka la'ki masu vua na Kalou. Sa sega mada ni sogota na vale ko koya, sa dola wale tu, era sa qai kunei koya rawa ko ira na turaga era vakaraici koya lo tiko. Sa daunodra i tovo na Jiu era bobula tiko e na gauna ko ya me ra vakanamata vaka ki na nodra vanua ni ra masu tiko. Era sa daudolava na vale ka qara ki na Wesite, me ra qai vakanamata vaka ki na Vale-ni-soro mai Jerusalemi. Sa muria tiko nai tovo ko ya ko Taniela, sa bese ni vunitaki koya, sa caka votu ga na nona lotu. Sa cuva vakatolu e na siga ko ya me vaka sa daunona i tovo e na veisiga.

Era sa qai lako sara vua na Tui ko ira na turaga, era kaya vua, "Sa dina saka beka se segai na nomuni lewa me sa tabu mada ko bogi tolusagavulu na masu ki na dua na kalou tani, kivei kemuni duadua saka ga?" Sa kaya ko Taraiase "Io, sa dina ga." Era sa qai kaya ko ira, "O koya saka la na tamata bobula ko ya, ko Taniela saka, sa beci kemuni walega ko koya, sa masu vakatolu tiko e na veisiga."

Sa qai votu na nodra vere vua na Tui, sa rarawa sara kina ko koya, sa ka levu na nona lomani Taniela. Sa laki vakamasuti ira yadua me ra yalovinaka mada, me kakua ni mate ko Taniela. Sa veilakoyaki tiko na Tui e na siga ko ya ka bogi, ia sa dei tiko na lomadra ko ira na turaga me sa yaco mada na lewa ko ya. Era kaya tiko "Ko ni kila saka ga na kenai lakolako na lewa vaka-Perisia, sa tabu ni vuki me duatani." Sa qai soli Taniela ko Taraiase me la'ki biu ki na qara ni laioni. Sa soli koya vakavoraki ga, ka sa mani kaya

vua "O koya na nomu Kalou, Ko Koya ko sa qarava tiko, ena vakabulai iko Ko Koya."

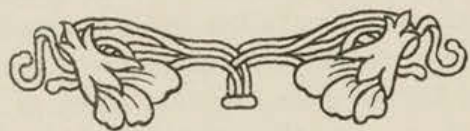
Sa qai lesu tale mai ki Valelevu ko Taraiase sa bibi sara na yalona. Sa bese ni kana, sa mani vakatatabuya talega na meke ka dau ia vakabogi mai Valelevu, me sa kua sara mada e na bogi ko ya. Sa sega ni moce rawa ko koya e na bogi ko ya ka sigavaka, sa yadra tikoga.

Sa sou ko Taraiase e na malamalawa, ka lako sara ki na qara ni laioni, sa mani vosa tagitagi ko koya "Ie! Taniela! Taniela! O sa vakatikobekaevei? Sa vakabulai iko beka ko koya na nomu Kalou se segai?" Sa qai rogo sara mai na domo i Taniela mai na loma ni qara mai ra, "Ni bula saka mada na Tui ka tawa mudu! Sa tala mai na nona agilose Ko Koya na noqu Kalou, me sa mani sogota mada na gusudra na laioni, era sega saka ni bau kati au. Sa kila ko koya ni'u sa tawa cala kivei Koya. Ia kivei kemuni talega na Tui, au sa tawa cala kivei kemuni."

Sa qai reki vakalevu sara ko Taraiase. Sa kaya vakusarawa vei ira nai vakatawa me ra vaqiqica tani na vatu levu ka sogo tu kina na gusu ni qara. Me yavi sara mada mai ko Taniela. Ia ko ira era beitaki koya, me ra kau kece sara mai, kei na watidra, kei na luvedra, me kakua sara ni dro bula e dua. Era sa oti kece mai, sa qai ia e dua na ka rerevaki sara. Era sa viritaki kece ki na loma ni qara. Sa qai rika cake sara na laioni, ka ciqomi ira era sa bera ni tau ki ra. Era sa veidresutaki ira walega e na macawa ni qara, sa laukana kece na lewedra, sa qurulaki kece na suidra era sa mani yali sara yani.

Sa qai vola ko Taraiase edua nai vola vakamatanitu kivei ira kece sara na nona tamata, me ra rerevaka

mada na Kalou Dina, Ko Koya ka vakabulai Taniela maivei ira na laioni e na bogi ko ya. Sa qai dokai vakalevu sara ko Taniela. Sa dautiko kaya Ko Koya na Kalou, ka dauvakaraitaka tiko vua na ka sa bera ni yaco. Sa levu na parofisai ka vola ko koya, sa mani wili vata kina ko koya kei iratou na Parofita lelevu eratou lewe va. Ai matai ko Isaia, ai karua ko Jeremaia, ai katolu ko Isikeli, na kena i kava ko Taniela.



## AI TUKUTUKU

### KEI ESITERI.



#### 1. Ko Ratu Ligabalavu.

**E** DUA na Tui Perisia ko Easuerosi na yacana ka volai tu e nai Vola Tabu vaka-Viti. A kena vinaka sa dua nai karua ni yacana, ko Ligabalavu ga. Me da vakabauta mada na kenai karua. Sa buli ko koya, era sa qai vuki me meca ko ira na tacina, ko tamadra e dua na tamana lailai. Sa totaki ira e dua na tacina dina, sa mani vuki vata kaya eso na vanua qali era sa kaukauwa sara. Sa qai dua na nona oga levu ko Ratu Ligabalavu, era sa kaukauwa sara ko ira na meca. Sa ia e dua nai valu levu, sa gumatua sara kina ko Ligabalavu; ka oti, sa ra moku kece ko ira na meca, sa qai lagilagi duadua ko koya.

Sa qai lewa ko Ratu Ligabalavu me ra soqoni vata kece mada ko ira na turaga ki na dua na koro turaga. Ko Perisia sa tolu na kena koro turaga lelevu, sa dui vaka-Valelevu yadua na koro tolutolu ko ya. E duana gauna sa tawa kina ko Valelevu e na dua na koro, ka oti sa qai la'ki tawa ko Valelevu e na koro kadua. A yacadratou na koro ko ya, ai matai ko Ekabatana, ai karua ko Susa, a kenai katolu ko Papiloni. Sa lewa ko Ratu Ligabalavu me sa ia na soqoni vakaturaga mai nai karua ni koro ko ya; nonai tavi mada na kena magiti, ka ni ra sa qai moku kece ko ira na meca, sa mani lagilagi duadua ko koya.

## 2. Sa sivo ko Adi Vasiti.

**S**A ra soqoni vata kece ki Susa ko ira na turaga ni dui nona yasana, me ra kana magiti tiko ka bogi dua na drau ka walusagavulu, me ra sarava kece talega na nonai yau na Tui, kei na nona cava tale beka ka tu vua. Oti mada na gauna ko ya, sa qai caka magiti levu sara ko Ligabalavu, sa ia tiko ka bogi vitu me kenai tinitini yani. Sa sega ni kedra walega na turaga na magiti ni vakabogivitu ko ya. Me ra mai kana kece sara kina ko ira na lewe ni vanua, kei ira talega na vulagi. Ko koya ka via kana me curu mada mai ka kana. Sa tara vei ira kece na tamata na magiti ko ya, sa sega ni vakuai kina e dua, se turaga se tamata lailai, sei taukei se vulagi, se kai Perisia dina se kai tani, me ra mai kana kece mada ko ira era viakana. A waini talega, sa qai dua na ka levu sara na waini me ra dauveitaliataka. O koya ka viagunu vakalevu me gunu mada ga ka mateni yani. O ira ka ra viagunu vakalailai ga, se tawa viagunu, me ra dui veitalia vakai ira mada ga. Sa sega ni rauti ira ko Valelevu, era sa rui lewe vuqa sara ko ira ka ra via la'ki kana e na magiti ko ya. Sa qai vakarautaki me vale na lomanibai kece mai Valelevu. Sa kele na duru ni vakatunuloa me volita kece sara na lomanibai. Sa qai tevu tu na kenai vakaruru ecake, sai sulu vakaturaga sara nai vakaruru ko ya. Sa rube voli talega me kena lalaga nai sulu talei sara sa dui vakaiukuuku. A kenai noka na dali wa koula, kei na dali wa siliva. Sa ka vakaturaga kece sara na kena gacagaca. Ko koya na Ranadi talega, ko Vasiti na yacana, sa caka magiti tiko ko koya me kedra na yalewa e na bogi ka vitu ko ya.

Sa ia tiko na magiti ka yacova na kenai ka vitu ni bogi, sa qai kaya ko Ligabalavu me sa lako mada mai ko Vasiti, me ra raici koya ko ira na turaga kei ira kece na tamata era sa tiko vata e na magiti levu ko ya. Me tei sulumaka mada ko Adi Vasiti na nonai sulu vakaranadi, na kenai sala talega me toka mada e na uluna, ka oti me na qai lako mada mai ko koya me ra sarasara ko ira kece na tamata. De mateni beka e na waini ko Ratu Ligabalavu. Sa ka tabu sara me ra saravi vakailoa ko ira na marama ni Perisia. Era sa dauvunitaki ira tiko e loma ni vale; ia kevaka era la'ki gade ki tantuba, me qai rube sobu mada mai na yadredra e dua nai sulu mei ubi ni matadra.

Sa lakovi Vasiti na nona mata na Tui, sa mani bese sara ko koya, sa bese ni laki rairai wale kivei ira na lewe vuqa era lialia tiko e na waini. Sa ka dodonu ga vua me bese, eda sa dokai koya kina. Sa qai cudru sara na Tui, sa mani kaya me ra bese mada ko ira na turaga era sa dau tiko kaya, se cava beka me caka kivei Vasiti mei sau ni nona talaidredre. Era sa lewe vitu ko ira na turaga ko ya, sa yacadra "Ko ira era dau raica tiko na matana." Sa liu vei ira e dua na turaga levu sara, na yacana, "Ko Matana na Tui." E dua tani na nona mata. Sa vakabau me "matana" dina ko koya na turaga ko ya. Sai koya ka dau nonai tavi me vakaraica tiko na ka kece ka caka e na matanitu. Sa liu vei ira na lewe vitu ko koya, ia sai ira ka liu sara vei ira kece na turaga i taukei ko ira na lewe vitu ko ya.

Era sa bese vata ko ira. Era bese oti, sa qai kaya vua na Tui ko Matana, ko Memukana na yacana, "Ko

Vasiti saka, sa sega so ni bau tini koso vei kemuni na nona cala, sa yala saka mai kivei keimami kece na turaga, kivei ira talega na lewe ni vanua. Ena rogo saka voli kivei ira kece na yalewa, ena kainaki voli, "Sa kaya na Tui me sa lako mada mai kivei koya ko Vasitai, sa mani bese ga ko koya." Era na qai dou-dou ko ira kece na yalewa me ra beci ira na watidra, ena qai rui tubu vakalevu sara mai na veibeci kei na veicudruvi. Sa vakasakabekaevei mo ni qai lewa me sa biu sara ko Adi Vasitai, me qai kenai sosomi mada e dua na marama tani kai valavala vinaka cake vei rau?" Sa vakavinavinaka kina na Tui, sa vakabauta na lewa ko ya, ka la'ki kacivaki voli mai na veivanua vaka-Perisia kece.

### 3. Na Goneyalewa Digitaki.

**S**A biu ko Vasiti, ka me qai qarai mada na kenai sosomi. Era sa bese tale ko ira na lewe vitu, ka oti era sa qai tukuna na lomadra vua na Tui. Oqo na lomadra, me ra sa qai digitaki mai na veiyasana vaka-Perisia kece na gone yalewa matavinaka sara. Okoya ka matavinaka ka yagovinaka duadua mai na nona yasana, me sai koya mada ka digitaki e na yasana ko ya. Me ra qai ka'u kece mai ki na koro turaga ko ira na digitaki, me sa vakaraici ira tiko mada ko koya ka liu vei ira nai Vakatawa ni yalewa mai Valelevu, ko Ekei na yacana. Nonai tavi mada me vakaraici ira; ka oti me ra kaukau yadua vua na Tui, me qai lewa ko koya se ko cei vei ira mei sosomi kei Vasitai.

Oqo na kenai vakarau. Me ra tiko mada mai

Valelevu ka yabaki dua ko ira na gone-yalewa, me vakaraici ira tiko ko Ekei. Me ra dau sili mada, ka dau lumu na yagodra e na waiwai boi. Me ra kana vinaka, ka me oti kece sara kivei ira na ka era dau yagovinaka kina ko ira na yalewa. Oti mada na nodra gauna, me ra qai lakolako yadua vua na Tui. Era na qai watina kece ko ira, ia ko koya vei ira ka doka vakalevu ko koya na Tui, me sa qai watina bau ko koya, me ra watina lalai ko ira na tani. Sa vakabau na lewa ko ya.

### 4. Sa buli ko Esiteri.

**S**A tiko mai Susa e na gauna ko ya e dua na Jiu, ko Moatekai na yacana. A nona mataqali ko Penijamini, a nona kawa ko Sime'i ka rukaki Tevita voli e na gauna sa vuki kina me meca ko Apisalome (2. Samuela 16. 5-13). Sa sega na luve i Moatekai, sa qai susuga ko koya e dua na wekana yalewa, ko Atasa na yacana, erau sa mate ruarua ko tamana kei tinana. Sa susugi koya ko Moatekai, sa tubu cake ko Atasa me gone-yalewa matavinaka duadua, sa mani digitaki ko koya me dua vata kei ira na gone-yalewa era sa vakarautaki tiko me ra nona na Tui.

Sa kau mai ki Valelevu ko Atasa, sa qai dokai koya vakalevu ko koya nai Vakatawa ni yalewa. Sa vota me nona na loqi vinaka duadua e na nodra vale na yalewa, sa mani solia talega e lewe vitu na vada me ra qaravi koya tiko. Sa vakarautaki tiko ko Atasa, sa muria vakavinaka kece na kenai vakarau, sa mani tubu cake tiko kina na nona yagovinaka, sa sega sara tale e

dua vei ira kece na gone-alewa me rau tautauvata kaya. Ia sa sega mada ni vakatakila ko Atasa se kai vei beka ko koya, sa sega talega ni cavuti Moatekai. Ko Moatekai ga ka vakarota vua me kakua ni vakatakilai koya, ka sa muria sara na nonai vakaro ko Atasa.

Sa oti na nona gauna, sa qai laki kau vua na Tui ko Atasa. Sa lomani koya vakalevu sara ko koya na Tui, sa mani vakaisalataki koya e nai sala ni Ranadi, me na qai watina bau ko koya. Sa qai buli na yacana mei Esiteri, a kenai balebale "Ko Kalokalo." Ka oti, sa qai caka na magiti ni veibuli, na yacana, "Na magiti kei Esiteri." A kena i balebale, sa sega so ni caka na magiti ko ya me kena, sa kenai vakatakilakila ga. A magiti ni veibuli na magiti ko ya, sa buli kina ko Esiteri me Ranadi ni Perisia. Sa caka vakaturaga sara na veibuli ko ya, sa dua na ka levu nai yau ka solia ko koya na Tui, ia nai vakacavacava vakayabaki me ra kua mada ni cakava ko ira na vanua qali e na yabaki ko ya. Sa ka ni marau dina sara na veibuli ko ya. Ia sa kaya tiko ko Moatekai me kakua ni tukuna ko Esiteri se kai vei ko koya, me kakua talega ni vakatakila na nodrau veiwekani kaya. Sa vakarorogo sara kivei koya ko Esiteri, ka muria tiko na nona vosa. Sa vakaitavi beka mai Valelevu ko Moatekai. Sa sega soti ni kilai sara se cava beka na nonai tavi, sa kainaki ga sa dautiko ko koya mai na matamata ni koro mai Valelevu. De sa dua beka vei ira "Nai Vakatawa-ni-Matamata, sa nodrai tavi me ra vakatawa tiko na matamata ni koro mai Valelevu, sa yacadra kina "O ira nai Vakatawa ni Matamata." (N.B.—Sa sega so ni vale walega ko Valelevu, sa koro dina sara, ka viribaiti talega.)

## 5. Sa vakavotu vere ko Moatekai.

**E**RAU sa qai buki vere koi rau na lewe rua nai Vakatawa-ni-matamata, sa lomadrau me rau labati Ratu Ligabalavu. Sa rogoca na nodrau veivosaki ko Moatekai, sa mani vakatakila na ka erau sa nakita tiko koi rau na rua ko ya. Erau sa qai tarogi, sa macala tu na nodrau ca, erau sa qai kuna lili. (N.B.—Sa volai ga na "kuna lili," ia era sega so ni daukuna lili ko ira na kai Perisia. E dua tani na nodrai matemate ko ira sa lewai me ra la'ki mate vakaca. Sa daukele deivaki sara e dua na kau sa gagata na muana ecake. Era sa qai tabea cake na tamata sa lewai me mate, era laveti koya cake tiko, ka malua mada me ra qai vakatikora sara me bika na mua ni kau gagata sa kele tu. Sa lauti koya na mua ni kau, era sa qai drete sobu tiko na yavana, me coba toro cake sara na mua ni kau ki na loma ni katena, me qai basika sara ki domona. Ka oti era sa qai laivi koya me mate yani. Sa kainaki era sa daubula vakadede ko ira eso sa caka vei ira na ka ko ya. Era sa guraki ira me ra mate, ka ra sega ni bau mate rawa. Sa ia tiko na ka ko ya e na gauna oqo mai Perisia, kei Take, kei na veivanua tani eso. Sa mate rarawa duadua na mate ko ya. Na yacana "na laucula mate." Sai karua kei na mate e na kauveilatai. Sa vaka sara na vakasaqancoro ka daucaka e na kalavo.)

Erau sa mate koi rau na via laba ko ya, sa qai volai e nai vola ni matanitu na nodrau vere. Ko Moatekai talega ka vakatakila, sa volai walega ko koya, sa sega ni bau caka e dua nai yau me nona. Sa guileca wale tu ko koya.

## 6. Sa bese ni tama ko Moatekai.

**O**TI ko ya, sa qai lesia na Tui e dua na kai tani me Matana, ko Emani na yacana. E dua vei ira na Amaleki ko koya. A nona kawa ko Tui Amaleki, ko Akaki na yacana, sa via vakabulai koya ko Saula, sa mani vakamatei koya ko Samuela (1. Samuela 15-32).

O ira na Tui Perisia era sa dauvinakati ira na kai tani me ra tiko vata kei ira. Era vaka era na dina beka ko ira na kai tani, era na sega so ni via kauwai e na dua na vere me moku kina na Tui. Sa dau ka levu tiko na vere mai Perisia, sa tubu tiko e na nodra veivuvutaki vakaturaga, kei na nodra veicati vakaveitacini.

Sa lesi ko Emani me Matana na Tui sa qai lewai me ra dau tama mada vua ko ira kece era sa vakaitavi tiko mai Valelevu. Sa kaya na Tui me ra dautamaki koya tikoga. A tama vaka-Perisia me ra cuva sara ki na qele, me tara qele sara na yadredra. Era sa tama kece vaka ko ya ki vei Emani ko ira na lewe ni vale, ko Moatekai duadua ka bese tiko. De sa nanuma tiko beka ko koya na nodra veicati ko ira na Isireli kei ira na Amaleki, ka mani bese kina ni tama. Era sa dau vosa tiko kivei koya e na veisiga ko ira nai Vakatawa-ni-matamata, era kaya, "O iko la! Sa vakabekaevei ko iko, ko sa beca tiko na nona vosa na Tu? Ia sa bese tikoga ko Moatekai.

Sa qai rarawa vakalevu sara ko Emani. Ia sa qai beci Moatekai walega ko koya. Sa sega ni rauta na nona rarawa me cudruvi duadua ga ko Moatekai. Me ra moku mate vata kaya ko ira kece na kai nona,

me ra kawa boko na Jiu, ka mani vaqeaavutaki sara yani, ena qai vakacegu rawa na yalona.

## 7. Na Vakawiri madigi.

**S**A qai la'ki vakawiri-madigi ko Emani, se vakata-draunikau se vakasaliwai beka, se taratara cava tale beka ka dau caka e na vanua ko ya. Sa cakava na ka ko ya ko Emani me kilai kina na kena vula ena vinaka me ra moku kina ko ira na Jiu. Sa qai vakatakila nai ka tinikarua ni vula me kena vula mada. Oti ko ya, sa qai ia tale me kilai kina na kena bogi e na vula ko ya. Sa lutu wale na kenai matai, kei na kenai karua, kei na kenai katolu, ka yacova sara na kenai ka tinikatolu ni bogi. Sa qai vakaraitaki mai na bogi ko ya, sa mani loku sara me kena bogi me ra moku kece mada kina ko ira na Jiu era sa dui tiko e na veiyasana vaka-Perisia. Na veidigidigi ko ya, se na vakatadraunikau, se cava tale beka na yacana, sa ia e na vula ko Nisani, sa kenai matai ni vula ko ya; ia na bogi ka loku me ra mate kina na Jiu sa kenai ka tinikatolu ni bogi e nai ka tinikarua ni vula. Sa yawa koto yani na bogi ka loku, sa vo tu e tinikadua na vula, me na qai tau nai wau ko ya.

## 8. Na Vere i Emani.

**O**TI ko ya, sa qai vakarautaka na nona vere ko Emani, sa qai dua na vere qaseqase duadua. Sa laki kaya vua na Tui, "E dua saka nai tabatamata era dui

tiko e na veiyasana kece e na nomuni matanitn, era sa tamata ca saka ko ira. Sa duatani sara na nodra i tovo kei na nodra i valavala. Era sa dautalaidredre talega ko ira, era sa sega saka ni bau muria na nomuni lewa. Sa sega ni yaga me ra vosoti tiko. Ni yalovinaka mada ga na Tui, me dua saka na nomuni i vola me ra sa moku kece mada, me na qai noqui tavi e dua na oba na taledi siliva me'u solia saka me nomuni."

Sa rogoca oti na nona kerekere ko koya na Tui, sa qai solia sara kivei koya na nona mama. Sa mani kaya ko koya, "Nomu mada ga nai lavo, era sa nomu talega ko ira ko ya. La'ki veitaliataki ira mada ga."

Na nona mama na Tui, sa sega ni bau mama walega na mama ko ya. Sa ceu toka kina na yacana, se na kena i vakatakilakila, sa dautabaki kece kina nai vola vakamatani, sa mani rairai kina nai vakatakilakila kei na Tui. Ke yali ko ya, ke tawa yaga wale nai vola. Sa solia na Tui kivei Emani na mama ko ya, sa kena i balebale me sa la'ki vola ko koya na ka e vinakata, ena qai vakabau nai vola ko ya me nona lewa na Tui.

Sa rawa tu na mama, sa qai lako sara ko Emani kivei ira na vunivola, me ra volavola mada yani ki na veiyasana vaka-Perisia kece, me ra moku kece ko ira na Jiu, kei na watidra. kei na luyedra talega. Me ra moku vata kece sara e na bogi ka loku. Sa qai veikauyaki nai vola, sa mani kacivaki mai na veikoro kece, "Sa ra soli wale yani ko ira na Jiu me ra mate e nai ka tinikarua ni vula e na kena i ka tinikatolu ni bogi e na vula ko ya." O ira na lewe ni vanua me ra waraka mada na kena bogi ka loku, me ra qai kitaki ira na Jiu e na veikoro me ra mate kece sara, ia na nodra i yau me ra dui taura kece mada ko ira ka ravu.

Sa qai ka levu na taqaya mai Susa. Era sa lewe levu sara na Jiu era tiko e na koro ko ya, era sa veivasuti tiko kei ira na lewe ni koro, sa qai dua na ka levu sara na nodra rarawa.

## 9. Na Matanakilagi Koula.

**S**A rogoca ko Moatekai na ka sa cakava ko Emani, sa qai dresulaka sara na nona i sulu, ka bena dravusa lako, ka mani tagi voli e na loma ni koro. Ka oti, sa qai la'ki tiko ko koya ki taudaku ni matamata ni koro mai Valelevu, sa tabu ni curu ki loma e dua ka tu vua nai vakatakilakila ni mate. Era sa qai la'ki tukutuku kivei Esiteri ko ira na nona vada, "Ko Moatekai saka ka tagi tiko mai taudaku." Sa qai talatala kivei koya ko Esiteri me taroga na vuna. Sa tukuna kece ko Moatekai nai naki nei Emani, sa mani solia talega edua nai vola ni moku ka veikauyaki voli me wilika mada ko Esiteri. A loma i Moatekai me lako sara vua na Tui ko Esiteri, ka masulaki ira na Jiu me ra bula.

Sa qai dua na ka dredre sara ka kerea ko Moatekai kivei Esiteri. Sa sega ni curu vakailoa vua na Tui Perisia edua na tamata. Me sa kacivi mada ko koya ka qai tara vua me curu mai. Kevaka sa curu mai e dua ka sega ni kacivi, me moku mate sara ko koya. E dua bau ga na ka ena bula rawa kina. Kevaka sa dodoka vua ko koya na Tui na nona matanakilagi koula, ena qai sega ni mate ko koya, ena bula ga.

Sa kau mai kivei Esiteri na vosa i Moatekai me sa nona i tavi mada na la'ki masulaki ira na Jiu kivei koya na Tui. Sa qai rere ko Esiteri. Sa kaya ko

koya "A kena ca sa qai bogi tolusagavulu sara ka'u a sega tiko ni kacivi me'u bau curu yani vua na Tui." Sa mani kaya ko Moatekai "Kua soti ni ko nanuma ko na bula duadua ko iko, ni ko tiko mai Valelevu. Eda na mate kecega, ko iko, koi keimami talega. Ia kevaka ko sa wele tiko ka galu e na ka oqo, ena qai dua na tamata tani ena vu kivei koya na veivakabulai, ko iko ga e segai. Era na qai bula ko ira na kai noda, ia koi kedaru edaru na mate ga, ka ni ko sa vaka-welewetaka ga na nomu i tavi. De sa nomui lesilesi dina sara oqo ko sa kau mai kina ki Valelevu."

Sa qai kaya ko Esiteri, "Mo lako mada ga, mo la'ki vakasoqoni ira vata kece na Jiu era tiko e na koro, mo dou lolo mada ka bogi tolu, ka masulaki au tiko eke; ia koi keitou kei ira na noqu yalewa keitou na masu tiko eke. Ka oti, au na qai bolea na curu yani vua na Tui. Kevaka ka'u mate kina, me'u mate mada ga." Erau sa sega so ni veivosaki sara koi rau kei Moatekai, sa dredre ni curu ki na lomanibai ko koya, sa bena dravu tiko; erau sa vakadaitalaki tikoga.

Sa ia na veimasulaki ka bogi tolu, ka oti sa qai sulumaka ko Esiteri na nonai sulu vaka-Ranadi, ka mani la'ki curu sara yani vua na Tui. Sa qai dodoka vua ko koya na nona matanakilagi koula, sa mani tara na muana ko Esiteri, a kenai balebale sa na bula ga ko koya.

Sa volai vakabalavu cake na kenai tukutuku e nai Vola-Tabu ka lave ki na vosa va-Kirsi. Sa kaya nai Vola ko ya sa curu taumada mai ko Esiteri, sa qai rika ca ko koya na Tui, ka mani eudru sara. Sa qai rere vakalevu ko Esiteri, ka mani ciba yani. Sa bale yani ko koya, ka mani ciba koto. Sa qai lauta sara na yalona na Tui na nona loloma kivei

Esiteri, sa rika cake sara, ka mani cici yani vua, ka la'ki vakataqara ki domona na nona matanakilagi. Sa qai yadra mai na nona ciba ko Esiteri, erau sa qai tiko vakaveilomani sara.

## 10. A Magiti i Esiteri.

SA qai kaya na Tui kivei Esiteri, "A cava beka na ka ko sa via kerea? Me wase rua mada na noqu matanitu, mo kerea mada e dua na kenai wase, ena sa nomu ga." Sa kaya ko Esiteri, "E sega saka ga. E dua saka na noqu magiti lailai, mo ni yalovinaka saka ga mo ni la'ki kana kina ena bogi edaidai, koi kemuni saka ga kei Ratu Emani." Sa qai kaya sara na Tui mera la'ki vakusarawataki Emani, me sa vakarau sara ko koya ki na magiti e na bogi ko ya.

Sa ia na magiti, erau sa kana oti, erau sa gunu waini tiko me kenai kuri, sa baci taro tale ko koya na Tui se cava beka ka via kerea ko Esiteri. Sa qai kaya ko Esiteri, "Mo ni yalovinaka saka ga, mo ni baci kana tale eke kei Ratu Emani e na sabogibogi, me'u qai vakavotuya saka mada na ka ka'u sa via kerea." Sa vakavinavinaka ga na Tui, sa qai la'ki lesu tale ki nona ko Emani, sa yalolevu sara ko koya.

## 11. Sa veretaki Moatekai ko Emani.

SA lako yalolevu yani ko Emani, sa vakatawa tiko mai na matamata ni koro ko Moatekai. Sa toro mai ko Ratu Emani, sa tiko vakadua ko koya, ka mani bese ni tama. Sa qai sinai sara e na rarawa na yalo



i Emani. Sa sega ni vosa ko koya, sa lako sara yani ki nona vale. Sa qai kaya ko koya me ra soqoni kece mai ko ira na wekana. Era sa oti mai ko ira, sa qai sova sara na yalona. Sa kaya ko Emani, "O au, sa ka levu sara na noqu i yau, ko ira na luvequ era lewe levu, sa dokai au vakalevu ko koya na Tui, sa laveti au cake ko koya me'u sa liu sara vei ira kece na turaga ni vanua oqo. Ko koya na Ranadi talega sa caka qau magiti edaidai ko koya, keirau a kana taurua kina kei na Tui, au na baci la'ki kana kaya tale e na sabogibogi. Ia ka cava beka na betena na ka kece ko ya? Sa tawa yaga kece kivei au, ka ni ka'u sa dauraici Moatekai tiko mai na matamata-ni-koro mai Valelevu.

Sa qai kaya ko na watina, ko Seresi na yacana, "A cava soti beka ko a tagi tiko kina, Emani? Mo tei kelea sara mada edua na kau ni veicula balavu, me katu tinikarua na kena balavu; mo qai la'ki kerekere vua na Tui e na mataka, me sa la'ki laucula mate kina ko Moatekai. Ia ko iko, modrau baci kana vata mada kei na Tui, ka marau yani." Ko na watina ko ya, ka ra sa vakavinavinaka kece e na nona vosa ko ira na wekana. Sa vinakata sara ko Emani na nodra vosa, sa mani kaya ko koya me sa vakarautaki mada na kau ni veiculatamata, me la'ki laucula kina ko Moatekai e na mataka.

## 12. Sa kana madua ko Emani.

**S**A sega ni mocerawa na Tui e na bogi ko ya, sa yadra tikoga. Sa mani kaya me kau mada mai nai vola ni matanitu, me ra bau wilika vua eso na tikina

Sa kau mai na vola, era sa wilika tiko ka sigavaka. Era wilika tiko, era sa qai yacova na kedraui tukutuku koi rau nai vakatawa-ni-matamata erau a nakita me rau labati koya, oi rau ka vakavotuya na nodrau vere ko Moatekai. Sa qai taro ko koya na Tui, "A cava beka ka caka kivei Moatekai mei sau ni nona liga vinaka kivei au?" Era kaya, "Sa sega saka sara e dua na ka ka soli vua." Sa qai taro tale ko koya, "O cei beka ka tiko mai buto ni vale?" Era kaya, "Ko Ratu Emani saka ga." "Ia, me bau curu mada mai ko koya."

Sa qai curu mai ko Emani, sa gu sara mai ko koya me kerei Moatekai me la'ki mate. Sa kaya vua ko koya na Tui, "Me daru lewa mada e dua na ka ni veidokadokai levu sara me na caka mada vua na tamata ka'u sa via dokai koya vakalevu. A cava beka na nomu lewa?" Sa qai vakanananu lo e na lomana ko Emani, "Sai au dina bagi! O cei beka na tamata tani me na via dokai koya vakalevu ko koya na Tui? Sai au dina sara!" Sa qai kaya ko koya vua na Tui, "Na tamata saka ko ni sa via dokai koya vakalevu sara, mo ni lewa me sa vakasulumi mada ko koya e na nona uni sulu vaka-Tui dina sara. Me na qai vodoka mada na nomuni ose ko ni sa dauvodo lako kina. Ia na ose me sa ukuti mada e na kenai ukuuku vakaturaga kece. Me sa qai lesi saka e dua na turaga bale me tubera voli na ose e na loma ni koro, ka mani kacivaka lako—"Ni kila mada! Sai koya oqo ka dokai koya duadua ko koya na Tui."

Sa kaya na Tui, "Sa vinaka sara. Nomui tavi mada ga. Tei kusa sara. La'ki kitaka kece sara kivei Moatekai, ko koya ka tiko mai na matamata ni koro. Mo laki cakava kece sara vua na ka ko sa kaya."

Sobo! sa qai dua na rarawa levu nei Ratu Emani! Sa lako mai ko koya me kerei Moatekai me la'ki laucula mate e na siga ko ya, sa qai nonai tavi bagi me la'ki kauti koya voli e na loma ni koro, me tiko vakaturaga bale ko Moatekai e na dela ni ose, ia me tubera voli na ose ko Emani, sai tavi ni tamata lailai wale nai tavi ko ya! Sa qai sota vata sara e na yalona na rarawa, kei na cudru, kei na madua; ia sa dredre sara me bese ko koya. Sa caka kece sara na ka e vakarota ko koya na Tui.

### 13. Sa lauti Emani na sui ni kena.

**S**A qai lako sara yani ki nona vale ko Emani, sa tagi lako yani ko koya. Sa tukuni oti kivei ira na wekana, era sa qai kaya ko ira, "Kevaka sa Jiu ko Moatekai ko sa qai sega sara ni rawai koya. Sa kenai vakatekivu ga na ka oqo mo ko lutu dromu e matana; ena sa ia tiko, ka oti ko na qai luvu sara." Era sa veivosaki tiko, sa qai curu sara mai na mata mai Valelevu, sa lakovi Emani ki nai karua ni magiti ka cakava ko Esiteri. Sa qai lako sara yani ki Valelevu ko Emani.

Sa ia na magiti, erau sa kana oti ko koya na Tui kei Emani, sa baci taro tale na Tui kivei Esiteri se ka cava beka e via kerea ko koya. Sa qai kaya ko Esiteri, "Kevaka sa dina saka na nomuni lomani au, me keitou bula saka mada, koi au kei ira na kai noqu. Keitou sa soli wale saka yani koi keitou me keitou sa moku, karusa, ka vakawabokotaki sara. Ia kevaka sa lewai me keitou volitaki walega, me keitou la'ki tiko vakabobula wale ki na dua na vanua, ka'u sa sega saka

ni vosa rawa e na lewa ko ya. Sa dina saka ga keitou sa yaga vua na Tui e na vanua oqo; ia kevaka sa lewai me keitou sa kau tani, au sa galu saka mada ga koi au. Ia na lewa ka qai vakabau tu, sa lewai me keitou sa rusa kece sara."

Sa qai rika ca sara ko koya na Tui. Sa qai basika mai ki na yalona na vere i Emani. Sa sega ni kila eliu ni sai ira na kai nona ko Esiteri ka kerei ira ko Emani me ra moku mada. Sa rika ca sara ko koya, sa mani tata lako na nona vosa—"Ko cei li? Ko koya beka?—Ko koya beka oqo?—Se dua beka maivei?—Ko koya dina sara la ka tiko?—Doudou maivei beka ko koya me nakita na ka oqo?" Sa qai kaya sara ko Esiteri, "Sai koya dina saka la na tamata ca ka tiko. Na neitou meca ko Emani duadua saka ga.

Sa qai waqa sara mai na nona cudru na Tui, sa sega ni vosa rawa, sa mani curu yani ki tautuba ki na loma ni bai sa tei kina na kau se. Sa qai rere vakalevu ko Emani, sa mani cuva sara kivei Esiteri, ka bale vakatoboicu e na ibe ka tiko kina ko koya, ka vakamasuti koya sara me masulaki koya vua na Tui. Sa koto vaka koya ko koya, ka kukuva tiko nai sulu i Esiteri e na nona vakamamasu vua, sa qai curu tale mai na Tui, ka raici koya. Sa qai vosa cudrucudru sara ko koya na Tui, "Sobo! A lomana beka me cataka na Ranadi e na mataqu!" Era sa rogoca na vosa ko ya ko ira na lewe ni vale, era sa qai tauri Emani, era tuvua sara na matana. A kenai balebale, sa oti na nona bula, ena la'ki mate sara ko koya.

Sa qai vosa mai e dua vei ira na lewe ni vale, "E dua saka na kau ni veicula balavu sara ka vakarau-taka oti ko Ratu Emani me la'ki laucula mate kina ko

Moatekai. Sa kele rawa saka tu na kau ko ya mai na nona lomanibai." Sa kaya na Tui, "La'ki laucula sara mada ko koya e na kau ko ya." Sa qai kau sara yani ko Emani, ka la'ki mate e na mate rarawa ko ya; ia na nona vale, kei na nonai yau kece, sa solia na Tui me nei Esiteri. Sa mani solia kivei Moatekai ko Esiteri me lewa kece mada ko koya. Sa qai matanitu dina sara na vale i Moatekai.

#### 14. Ai karua ni Vola.

**O**TI ko ya, sa vakavotuya vua na Tui ko Esiteri na nodrau veiwekani kei Moatekai. Sa qai solia sara kivei Moatekai ko koya na Tui na nona mama ka soli eliu kivei Emani. A kenai balebale sa lesi ko koya mei sosomi kei Emani.

Sa sega so ni oti na nodrau i tavi kei Esiteri me ra bula mada ko ira na Jiu, sa vo tu ga. Sa dina ga sa mate ko Emani, ia sa vakabau tikoga na nona i vola me ra moku mada ko ira na Jiu. Sa tukuni oti na kena i tovo na lawa vaka-Perisia, sa tabu ni vuki me duatani e dua na lawa ka vakaturi oti tu. Ia sa rawarawa ga me qai vakaturi emuri edua na ka me kenai lati mada, me kua so ni vuki na lawa, ia me kakua mada ni yaco. A nodraui tavi ko Esiteri kei Moatekai ka vo tu, me rau kerea mada edua tale nai vola me kenai lati ni vola ka vola ko Emani me ra moku kece mada ko ira na Jiu. Erau sa veivosaki, sa qai macala me sai tavi i Esiteri me baci la'ki kerekere tale vua na Tui.

Sa qai la'ki curu tale vua na Tui ko Esiteri, ka cuva sobu, ka tagi vua. Sa dodoka sara yani vua ko

koya na nona matanakilagi koula. Sa qai tu cake tale ko Esiteri ka kaya, "Mo ni yalovinaka saka mada ga na Tui. Kevaka sa dina na nomu lomani au, me sa qai volai saka mada edua na nomuni vola me vukica nai vola ka kerea ko Emani me keitou moku kece na Jiu. Oi au saka, au na vosota rawa vakavevei me'u raici ira na kai noqu era na rusa kece." Sa qai kaya na Tui, "Au a solia na vale i Emani kivei iko Esiteri, ka'u a vakamatei koya talega mei sau ni nona vereti ira na Jiu. Ia na lewa sa volai oti tu, sa dredre me'u vukica tale na lewa ko ya. Vakataui mada ga kivei kemudrau kei Moatekai. Drau la'ki volavola koi kemudrau ga, veitali kemudrau mada ga—se cava beka drau sa via vola. Sa tu vei kemudrau na noqu mama."

Sa ra qai soqoni vata ko ira na vunivola me ra vola mada na nodraui vola ko Esiteri kei Moatekai. Na kena bogi nai ka tinikatolu e na vula ko Sivani. Sa volai oti tu nai vola, sa qai tabaka kece sara ko Moatekai e na nona mama na Tui, me na qai veikauyaki sara nai vola ki na veiyasana vaka-Perisia kece—na kena koro turaga, na kena lawadoko, kei na kena vanua qali kecega. Na kenai lakolako nai vola ko ya—sa dredre me vuki nai vola ka kerea eliu ko Emani me ra soli wale ko ira na Jiu me ra moku mada. Sa vakabau tiko nai vola ko ya. Ia nai vola erau sa qai vola ko Esiteri kei Moatekai me sa tara talega kivei ira na Jiu na ravuravu, me ra vorati ira mada na meca, ka mani vakamatei ira sara. Sa la'ki kacivaki voli e na veikoro na lewa ko ya, era sa qai rere vakalevu ko ira era nakita na ca kivei ira na Jiu. Era sa rere ga ka ni sa qai basika mai na lomana na Tui me ra kakua mada ni moku ko ira na Jiu. Sa

vakabau tu ga nai vola i Emani, ia sa qai kenai lati ga nai karua ni vola. Era sa qai rere ka tiko lo ko ira na meca. Ia ko ira na Jiu era sa caka magiti ka marau voli ko ira.

### 15. Sa ra moku na meca.

**S**A yaco na kena bogi ka lokuca ko Emani me ra moku kina ko ira na Jiu, nai ka tinikatolu ni siga e na kenai ka tinikarua ni vula, era sa qai tiko lo ga ko ira na meca, sa sega na ka me ra rawata. Sa qai kitaki ira sara ko ira na Jiu mei sau ni nodra daucaka ca kivei ira, sa mani baleti ira na lewe levu sara. Sa moku mai Susa na lewe 800 vei ira na meca, kei ira talega na luve i Emani era lewe tini na tagane era sa moku mate kece ko ira. Wilivata kece na moku e na veikoro vaka-Perisia kece, kei na kena vanua qali, era sa lewe vitusagavula ka lima na udolu, sai ira kece era daucaka ca kivei ira na Jiu.

### 16. Na Solevu ni Purimi.

**S**A ia tiko ka bogi rua nai wau ko ya. Sa vaka-tekivu e nai ka tinikatolu ni siga e na vula ko ya, sa mani tini ga e na kenai ka tinikava. Era sa qai caka magiti levu ko ira na Jiu e na kenai ka tinikalima, sa mani lewai me sa vakabau tiko mada na bogi ko ya me ka ni marau ka tawa mudu. Sa kenai divi mada na veivakabulai levu ka vakayacora ko Esiteri, koi rau vata ga kei Moatekai.

Sa ia tiko na Solevu ko ya ka yacova na gauna

edaidai, na yacana na "Solevu ni Purimi, se vakawiri madigi," sa bale na yacana ko ya ki na ka e cakava ko Emani me kilai kina na kena bogi me ra moku kina ko ira na Jiu. Era sa daucaka magiti levu tiko ko ira na Jiu, e na bogi ko ya, era sa dauveitainitaka na kakana. E dua tale na ka era sa daucakava tiko. Era sa dausoqoni vata e na nodra Vale-ni-lotu e na veikoro e na siga ko ya. Sa wili kece vei ira nai Vola kei Esiteri ka volai tu e nai Vola Tabu Makawa. Ia na tiki ni vola kece ka cavu kina na yaca i Emani era sa daumasavaka ko ira na lewe ni Vale-ni-lotu, ka ra mani sosoraki vata kece, era kaya "Rusa mada na yacana!"

Sa oti na kedratoui tukutuku ko Esiteri, kei Moatekai, kei Emani.

### 17. Na kenai Vakavuvuli.

**R**AGONE! Mo ni nanuma mada na kenai vakavuvuli nai tukutuku sa qai volai oti tu oqo.

1.—Sa daulesia na Kalou na ka lalai me vuna na ka levu. Nanumi Esiteri mada. E dua na gone yalewa luveniyali walega ko koya, ka bobula talega; ia ka sa qai rawata emuri na veivakabulai levu sara, era sa bula kece kina ko ira na kai nona. Ko iko talega de dua beka na cakacaka levu ko sa lesi kina. Ko sa lesi tu ga. Eda sa vakailesilesi kece koi keda, sa sega sara edua na tamata e vuravura ka sereki koya ko Koya na Kalou me gade voli ga, ka sega ni bau votai vua edua na nona cakacaka. Se cakacaka levu na noda i tavi, se cakacaka lailai wale, me da vakayacora vakavinaka mada, ena qai vakavinavina kina ko Koya na Kalou.

2.—Nanuma mada na nona i valavala vinaka ko Esiteri. Sa yaco ko koya me marama levu duadua, ia ka sa qai sega sara ni vakanadaku kivei koya ka susugi koya. Sa lomani koya vakalevu tikoga, ka daumuria kece na nona vosa. Ke sa vakakina ko ira na gone ni Viti, ke sa ka vinaka sara!

3.—Edua tale na ka mo ni nanuma mada—na kena ca na nakita na ca kivei ira na tamata tani. A lewa ni Kalou me sa tau tiko mada na ca kivei koya ka nakita. Sa kele na kau balavu ko ya me la'ki laucula mate kina ko Moatekai. Ia mo ni vakaraica mada, se ko cei beka ko koya ka rube tiko kina? Sai Emani ga, ko koya dina sara ka kelea! Sa qai bale vakadodonu sara kivei koya nai bole vaka-Viti ko ya, "Sa lauti koya na sui ni kena."

4.—Ke da sa leqa e na dua na ka, me da qai kauta sara vua na Kalou e na masu. A kenai vakarawarawa ka tu Vua. Erau sa leqa sara koi rau ko Esiteri kei Moatekai, erau sa qai masu tiko ka bogi tolu, ka oti, sa qai basika sara mai na veivakabulai.

